

Hanna Forssell

SISÄLLISSODAN KASVOT

Kansallismuseo osallistui vuoden 1918 tapahtumien muistamiseen näyttelyillä ja tapahtumilla sekä aloittamalla sisällissodan esineistön inventoinnin. Museossa oli esillä pienoisnäyttely *Kasvot 1918* ja siihen liittyvää yleisohjelmaa. Tämän lisäksi joulukuussa 2017 avatussa uudessa perusnäyttelyssä sisällissota oli tullut osaksi 1900-luvusta kertovaa *Suomen tarina* -näyttelyä.

Kasvot 1918 -näyttelyn lähtökohtana oli sisällissodan elänyt ja kokenut ihminen, joka osana kaiken läpäisevää yhteiskunnallista kriisiä eli omaa elämäänsä. Museoviraston kuvakokoelmiin kuuluvasta Atelier Nyblinin valokuvaamon aineistosta vuodelta 1918 valittiin näyttelyyn esille otos henkilökuvia. Studiokuvien kuvanottohetkistä rakentui sodasta samalla laajempi kehys sisällissodan tapahtumiin. Esimerkiksi kun rouva Grönberg istahti Helsingissä kuvattavaksi 17.3.1918, otettiin samaan aikaan Tampereella vastaan tieto valkoisten suurhyökkäyksestä. Sodan taisteluita, tapahtumia ja seurauksia taustoitettiin lisäksi yksittäisillä valokuvilla. Esillä oli lisäksi Atelier Nyblinin kuvauspäiväkirja, valikoima käsinauhoja ja leikkikaluja. Näyttelyn kuvavalinnoista ja käsikirjoituksesta vastasi intendentti Hannu Häkkinen (Museoviraston kuvakokoelmat) apunaan kuva-asiantuntija Jukka Kukkonen.

Valokuvien ohella näyttelyyn rakentui myös osio, jossa nykyajassa käsittelemme menneisyyden aiheuttamia traumoja. Aalto-yliopiston lavastustaiteen opiskelijayhteistyön tuloksena syntyi seitsemän taiteellista installaatiota, jotka käsittelivät valintoja, sodan varjoja, kansan jakautumista ja syyllisyyttä. Työt toteutettiin lavastustaiteen opiskelijoiden materiaaliopin kurssilla ja niiden lähtökohtana olivat näyttelyn valokuvat. Opiskelijoiden ohjauksesta vastasi lavastaja Titta Vilhunen. Graafisen suunnittelun näyttelyyn teki Samu Hupli, äänimaailmasta vastasi Timo Väänänen.

Samaan aikaan Kokoelmat ja tutkimus -yksikkö käynnisti sisällissodan esineiden inventoinnin, joka saataneen valmiiksi vuoden 2019 aikana. Kansallismuseossa tehtiin esinekeruuta heti taistelujen tauottua ja kokoelmiin tallennettiin noin 500 esinettä. Esimerkiksi museon vahtimestari Edvin Holmberg keräsi koleraparakkeilta taisteluissa menehtyneiden punaisten vaatteita. Inventoinnista museossa vastaa amanuenssi Satu Frondelius. Kokoelma ei ole koskaan ollut koko laajuudessaan esillä Kansallismuseon perusnäyttelyissä tai vaihtuvissa näyttelyissä.

Näyttelyyn liittyvä yleisohjelma avasi sodan teemaa laajemmin. Teatteri Tuikkeen *Sisällissodan kontrastit* -aistiteatteriesitykset valottivat kevään 1918 eri todellisuuksia draamallisin keinoin. *Käsivarsinauha identiteetin peilinä* -työpajassa pohdittiin puolestaan tuon vahvan symbolin merkityksiä menneisyydessä ja nyt.

Rakel Manelius 17.2.1918

Kuva: Atelier Nyblin, Museoviraston Kuvakokoelmat

Rakel Manelius, 17 February 1918

Photo: Atelier Nyblin, Picture Collections of the Finnish Heritage Agency

Kansallismuseon ystävät ry:n järjestämässä seminaarissa *Helsinki 1918: Suomi Saksan ja Venäjän välissä* dosentti Risto Volanen esitelmöi Brest-Litovskin rauhas-ta osana maailmansotaa ja Suomen irtautumista, professori Seppo Hentilä Saksan intresseistä ja toiminnasta Suomen suhteen ja professori Timo Vihavainen Suomen irtautumisesta Venäjästä.

Maaliskuun luentosarjassa ja tekijäesittelyissä keskityttiin museon toimintaan sata vuotta sitten, tarinoihin näyttelyn valokuvien takana ja valokuvauksen merkitykseen vuonna 1918. Intendentti Hannu Häkkinen kertoi näyttelyyn valikoituneiden valokuvien taustoista. Jukka Kukkonen esitteli sisällissodan valokuvaperintöä: ketkä kuvasivat ja millaisin tuloksin. Eri puolilla rintamia otettiin tuhansia henkilökuvia sekä tunnetuissa ateljeissa että tilapäisten kenttäkuvaamoiden toimesta. Varsinaista rintamakuvastoa tuotettiin hyvin vähän. Amanuenssit Satu Frondelius ja Anna-Mari Immonen esittelivät Kansallismuseon omaa toimintaa v. 1917–1918 ja pohtivat minkälaiset suunnitelmat ja taustatekijät esinekeruuta tuolloin siivittivät ja mikä oli museon työntekijöiden tai aktiivisten kansalaisten osuus. Sata vuotta suomalaista identiteettiä -keskusteluklubi järjestettiin yhteistyössä Politiikasta.fi-verkkolehden kanssa museon keskihallissa. Karri Miettinen eli Paleface esitti alkuun sisällissodan lauluja ja keskustelua johti päätoimittaja FT Johanna Vuorelma. Keskustelijoina olivat FT Kati Katajisto, prof. Laura Kolbe ja prof. Teivo Teivainen.

Jo ennen varsinaista muistovuotta sisällissodan teemat tulivat osaksi perusnäyttelyuudistusta. Suomen 1900 -luvusta kertovan näyttelyosion suunnitteluvaiheessa järjestetyissä viiteryhmäkeskusteluissa nousi toistuvasti esille sisällissodan merkitys valtion kehityksessä, se kuinka kansa jakautui kahtia ja millaisia poliittisia ja yhteiskunnallisia seurauksia, kuten myös sukuihin ja perheeseen liittyviä jälkiä, sillä oli pitkälle tulevaisuuteen. Siten sisällissodan kulku ja sen tapahtumat eivät itsessään nouse näyttelyssä pääosaan, vaan ennemminkin sen merkitys osana yhteistä, selviytymiseen ja sovitteluun tähtäävää yhteistä valtiollista historiaa.

Joulukuussa 2017 avatun Suomen tarina -näyttelyn taustakäsikirjoituksesta vastasi laaja asiantuntijajoukko: dos. Teemu Keskisarja, dos. Hanna Kuusi, dos. Jukka Kortti, prof. Veli-Pekka Lehtola, prof. Sakari Heikkinen, prof. Kimmo Rentola, prof. Antti Häkkinen ja FT Aappo Kähönen. Lisäksi tieteen ulkopuolelta oman draamallisemman näkökulmansa valtion historiaan kirjoitti Kaarina Hazard. Heistä moni sivusi tekstissään myös vuoden 1918 tapahtumia vaikka keskittyikin rajatumpaan teemaan. Koska koko käsikirjoitusta oli mahdotonta sisällyttää itse näyttelyyn, se julkaistiin kolmella kielellä museokaupassa myytävänä näyttelyjulkaisuna *Esseitä itsenäisen Suomen tarinasta*.

Kuten Kasvot 1918 -näyttelyssä, myös Suomen tarina -näyttelyyn kuratoitiin esille sellaisia esineitä, joiden takaa oli löydettävissä kosketus henkilökohtaiseen kokemukseen sodasta. Näitä valintoja ovat muun muassa tamperelaisen Saara Nurmen itse 11-vuotiaana tekemä nukke, 22-vuotiaana kuolleen nakkilalaisen Tobias Keskimäen reppu ja punakaartin päällikkönä toimineen Antti Heleniuksen

vankileirillä valmistama mustepulloteline. Sama tavoite on ollut osa koko uutta perusnäyttelyä, sillä siihen valittiin ensisijaisesti sellaisia esineitä, jotka omien mikrotarinoidensa kautta voivat muodostaa henkilökohtaisia välähdyksiä osana suurta kansallista kertomusta.

Faces of War

Abstract

Faces 1918, an exhibition on the Finnish Civil War was on display from 3 March to 30 April 2018 at the National Museum of Finland. The focus of the exhibition was on individuals who experienced the war and lived through it. The Picture Collections of the Finnish Heritage Agency include an extensive studio photograph collection of the Helsinki-based Atelier Nyblin, which includes some 4,000 photographs from 1918. A small sample of the photographs was on display in the exhibition. With these portraits and related stories, the exhibition led its visitors through one of the most tragic chains of events in Finnish history. While Mrs Grönberg sat down to have her photograph taken at Atelier Nyblin in Helsinki on 17 March 1918, the residents of Tampere were informed of a major assault on the city by the White Army.

Themes arising from choices, shadows and guilt also surfaced through the staged elements and installations of the exhibition, which were made by students of scenography of Aalto University as part of their material studies and were inspired by the exhibition photographs. The photographic part of the exhibition was scripted and curated by Keeper Hannu Häkkinen (Picture Collections of the Finnish Heritage Agency) with Jukka Kukkonen acting as the photographic expert and Titta Vilhunen in charge of supervising the scenography students. The extensive additional programme of the exhibition included, among other things, a sensory theatre performance entitled *Contrasts of the Civil War*, which highlighted the various realities of the spring of 1918. While some were rejoicing in a victory parade in Helsinki, others languished in hunger in the disease-infested Suomenlinna prisoner-of-war camp. The various meanings of the strong symbolism behind civil war armbands were discussed in the *Armband as a Mirror of Identity* workshop. The National Museum's researchers and visiting lecturers provided information on the museum's operations a hundred years ago, the stories behind the exhibition photographs and Finnish identity from the days of the Civil War to the present day.